

wordt door de schrijver o.a. aangetoond door middel van afbeeldingen van metastasen in platte botten. Zones verkregen met een vervangingshoek van $2^{\circ}30'$ zijn zó dik dat het borstbeen over de gehele dikte wordt weergegeven met behoud van details in de botstructuur. Scherpste en contrast doen nagenoeg niet onder voor die van de gewone opname. Als men het instelvlak juist kiest en de aangrenzende zone betrekkelijk weinig storende schaduwen bevat, schijnen scherpste en contrast zelfs ongewoon groot te zijn.

De voorkeur voor een aangrenzende vrije zone maakt, dat de instelling voor het zonogram in het algemeen met die voor de radiologische standaard-projecties overeenkomt.

De schrijver noemt verder nog intracraniale verkalkingen, rotsbeen, sternoclaviculair gewricht, thoracale wervels, ribben en nierbekken als geschikte objecten voor zonografisch onderzoek en verduidelijkt dit met zeer fraaie voorbeelden.

Behalve van de oorspronkelijke planigraaf volgens ZIEDESSES DES PLANTES (1932) werd vooral gebruik gemaakt van de met een klein hulpstuk uitgeruste Polytome van Sans en Porcher, welke toestellen beide met pluridirectionale bewegingen vervagend kunnen werken. De meeste instrumenten staan alleen een rechtlijnige beweging toe. De vervaging die hierdoor ontstaat, is op theoretische gronden voor zonografie minder geschikt, zoals door enige onderzoekers experimenteel is bevestigd.

Indien echter een stereozonogram wordt gemaakt, ontstaat ook met rechtlijnige vervaging een bevredigend resultaat.

Voor het onderzoek van de aangezichtsschedel en andere gecompliceerde structuren houdt de stereozonografie volgens schrijver beloften in.

Literatuur: WESTRA, D. (1962) *Fortschr. Röntgenstr.* **97**, 605.
— ZIEDESSES DES PLANTES, B. G. (1931) *Ned. T. Geneesk.* **75**, 5218; (1932) *Ned. T. Geneesk.* **76**, 424.

J. W. DEN HERDER

DIVERSEN

Een ongewoon symptoom van pancreascarcinoom. — Verkalkingen in het pancreas worden bij 25 tot 50 pct van de lijders aan chronische of recidiverende pancreatitis waargenomen. TUCKER en MOORE (1963) beschrijven een 46-jarige man met een sinds 18 jaar bestaande pancreatitis, bij wie uitgebreide verkalkingen in het pancreas waren vastgesteld. Kort voor de laatste observatie kreeg de patiënt een borende pijn in het pancreasgebied, gevolgd door een afsluitingsicterus. Van de vroegere verkalkingen ter plaatse van het pancreas bleek slechts een klein deel te zijn overgebleven. De patiënt overleed in een coma hepaticum. Bij pathologisch-anatomisch onderzoek bleek zich in het gebied, waar de calciumophopingen waren verdwenen, een pancreascarcinoom te hebben ontwikkeld.

De schrijvers achten het waarschijnlijk, dat de calciumzouten in oplossing zijn gegaan door een plaatselijke daling van de p_H . Daar pancreascarcinoom bij lijders aan chronische pancreatitis betrekkelijk vaak wordt waargenomen, kan dit verschijnsel voor de diagnostiek van belang zijn.

Literatuur: TUCKER, D. H. en I. B. MOORE (1963) *New Engl. J. Med.* **268**, 31.

W. H. B.

MEDEDELINGEN EN BEKENDMAKINGEN

RESUSCITATIE-POPPE

Een moeilijkheid bij het onderricht in de moderne resuscitatie methoden is, dat men niet gemakkelijk kan oefenen om zich deze methoden eigen te maken. De Koninklijke Nationale Bond voor Reddingwezen en Eerste Hulp bij Ongeelukken „Het Oranje Kruis”, Statenlaan 81 te 's-Gravenhage, heeft voor het oefenen in de mond-op-mond-beademing en de uitwendige hartmassage poppen ter beschikking; eveneens heeft zij een serie van veertien diapositieven met beschrijving van de uitwendige hartmassage. De oefenpoppen zijn te huur voor maximaal twee weken ($f 10,-$), de diaserie is te koop voor $f 17,50$.

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie; deze behoudt zich het recht voor, de stukken te bekorten)

HET CIJFERMATERIAAL OVER HET ALCOHOLMISBRUIK IN NEDERLAND

Als antwoord op de door Dr. H. HOELEN (1963) gemaakte aantekeningen bij mijn caput selectum, wil ik gaarne enkele opmerkingen maken.

Het door mij gebezigde cijfermateriaal dank ik voornamelijk aan het eerste sociologische onderzoek naar drinkgewoonten in Nederland onder supervisie van Prof. Dr. I. GADOUREK, gepubliceerd in *Mens en Onderneming* (mei 1961). Ik was in de gelegenheid deze gegevens persoonlijk met de auteur te bespreken. De in mijn tabel I genoemde percentages zijn terug te vinden in het rapport van dit onderzoek, dat ik als geloofwaardige officiële bron heb menen te mogen gebruiken.

De korte aanduiding van groep A' in tabel I kon inderdaad aanleiding geven tot misverstand. In de brochure over alcoholzucht die binnenkort zal worden uitgegeven, liet ik drukken: regelmatig of bij gelegenheid drinken; soms excessief. Het is onjuist, deze groep drankconsumenten in zijn geheel op te tellen bij drankmisbruikers, verslaafden en chronische alcoholisten. Het blijft echter voorlopig niet onjuist, uit te gaan van de veronderstelling dat een bepaald percentage van „normale gebruikers” op den duur tot een der ernstige vormen van alcoholisme vervalt. Prof. GADOUREK concludeerde o.a.: het percentage van 3 pct mensen die behoefte hebben aan alcohol, helpt ons waarschijnlijk de frequentie van alcohol-verslaving in ons land aanduiden. Ik nam 2 pct en 1 pct aan, resp. voor alcoholisten beneden en boven de 50 jaar. Prof. JELLINEK, de internationaal bekende deskundige op dit gebied, berekende dat in sommige landen 20 pct van het totaal aantal drinkers misbruikers wordt; voor ons land ging ik van 10 pct daarvan uit ($e+e'$).

De geneesheer-directeur van het sanatorium voor alcoholisten te Hoog-Hullen, W. K. VAN DIJK, deelde mij mede dat hij bij zijn berekeningen tot een aantal van ruim 70.000 alcoholisten gekomen was. Gesprekken met huisartsen en zenuwartsen hebben mij gesterkt in de overtuiging dat het aantal behandelingsbehoevende-potatores (mannen en vrouwen) in alle kringen van ons land, „hogere” milieus niet uitgezonderd, ontstellend groot is, in elk geval hoger dan de 30 à 40.000, waarvan nu gewoonlijk wordt uitgegaan.

Niet-gecorrigeerde statistieken over het gemiddeld gebruik per hoofd van de bevolking hebben geringe waarde ter vergelijking van dit gebruik in verschillende landen onderling. JELLINEK wijst in de aanhangsels van de rapport-

ten no. 42 en 48 van de W.H.O. er o.a. op dat het statistisch eigenlijk onjuist is uit veranderingen van de bovenbedoelde consumpties, zoals in tabel II staan aangegeven, te concluderen dat er in een bepaald jaar door „de” bevolking meer of minder gedronken werd dan in voorafgaande jaren. Daarvoor zijn immers nog vele andere oorzaken te noemen. Nergens ter wereld zijn echter betere statistieken beschikbaar, zodat ze in alle landen toch worden aangehouden. Ook na de publikatie van het rapport van GADOUREK blijft de schatting van het aantal alcoholisten in ons land een hachelijke onderneming in wetenschappelijk opzicht. Daar komt dan nog een „al te menselijke factor” bij, als men let op de tegenovergestelde conclusies die verschillend-georiënteerde onderzoekers soms trekken uit dezelfde cijferreeksen.

Tenslotte nog enkele opmerkingen over alcohol en wegverkeer. Van 3 tot 7 september 1962 werd te Londen het 3e internationale congres over dit onderwerp gehouden (zie „Summary of papers” en het artikel van G. F. C. W. MEIJBOOM, politiearts, 1963).

In alle geïndustrialiseerde landen wordt toenemende aandacht geschonken aan het wegverkeer, dat volgens alle te Londen aanwezige deskundigen steeds meer bedreigd wordt door alcoholgebruik. Al beschikken wij in ons land niet over cijfers betreffende het aantal slachtoffers van verkeersongevallen, rechtstreeks of indirect onder invloed van alcohol of andere verdovende middelen ontstaan, er is geen enkele reden om te veronderstellen dat wij bij alle ons omringende landen in dit opzicht een opvallend gunstige uitzondering zouden vormen. Een studie van het Verbond voor Veilig Verkeer over het precies bekende aantal onherroepelijke veroordelingen in de jaren 1958, 1959 en 1960 uitgesproken, bracht aan het licht dat 70,5 pct (5490 van 7792 midsrijven) in 1958 waren gepleegd „onder invloed”. Medische, politieke en juridische maatregelen zijn in het buitenland, ons ten voorbeeld, soms reeds sedert jaren zeer stringent van kracht. Rijden „onder invloed” houdt nauw verband met regionale drinkgewoonten. In 1960 werd per hoofd 11,5 liter bier gedronken in ressort Leeuwarden, tegen 38 liter in Noord-Brabant en Limburg, waar ook de meeste veroordelingen wegens artikel 26 der Wegenverkeerswet werden uitgesproken.

De aantekeningen van Dr. HOELEN vormden een welkome aanleiding voor mij om het zo beknopt mogelijk gehouden cijfermateriaal in mijn artikel nader te adstrueren en te corrigeren.

Literatuur: HOELEN, H. (1963) *Ned. T. Geneesk.* 107, 1018. — KETEL, A. P. (1963) *Ned. T. Geneesk.* 107, 641. — MEIJBOOM, G. F. C. W. (1963) Recente ontwikkeling in de relatie alcohol-verkeer. *Tijdschrift voor de politie* (juni).

A. P. KETEL

EEN ZUIGELING MET VACCINIA GENERALISATA

Uit het verslag van de Klinisch-pathologische conferentie (1963) volgt als consequentie dat men een ander inentings-schema moet volgen dan dat van de Hoofdinspectie van de Volksgezondheid. Immers niemand van ons zou het risico van een dodelijke afloop van vaccinatie bij een jong kind willen aanvaarden, als hij wist dat een pokkeninenting bij een ouder kind geen dodelijke afloop zou hebben gehad. Men moet dus eerst de drie inentingen met het DKTP-vaccin van het R.I.V. geven, gevolgd door de pokkenvaccinatie, en later de vierde DKTP-injectie toedienen. Het gevaar, dat de moeders niet zouden terugkomen om hun inmiddels ouder geworden kinderen tegen de pokken te laten inenten, kan men zeker tegenwoordig, nu de leek in de dagbladen herhaalde

malen het pokkengevaar heeft zien noemen, door goede raad bezweren.

Is het niet dienstig dat de Hoofdinspectie van de Volksgezondheid thans nieuwe richtlijnen aan de huisartsen verstrekt?

Literatuur: Klinisch-pathologische conferentie (1963) *Ned. T. Geneesk.* 107, 909.

Amsterdam, 27 juni 1963

K. MAY

BERICHTEN BUITENLAND

Wereldberichten

Gegevens over hondsdolheid. — Gedurende 1960 en 1961 werd volgens gegevens van de Wereldgezondheidsorganisatie in 50 landen rabies vastgesteld. In eerstgenoemd jaar telde men 611 sterfgevallen bij onbehandelde patiënten, in het volgende jaar 301. Het aantal sterfgevallen tijdens of na behandeling bedroeg onderscheidenlijk 70 en 54. Omtrent 64 van deze overleden patiënten vernam men de volgende bijzonderheden: 56 werden gevaccineerd (8 niet volledig), 12 ontvingen bovendien serum. Van deze 64 overleden patiënten waren 32 binnen 24 uur onder behandeling genomen, 21 binnen 2 tot 3 dagen, 11 binnen 10 tot 60 dagen. In deze reeks werd bovendien 43 maal een lokale behandeling toegepast. In Oeganda is rabies een zeer ernstig probleem: honden, geiten, runderen, schapen en jakhalzen zijn besmet gevonden. In Brazilië stelde men wederom besmetting door vlermuizen vast. In Canada vond men een insectivore vlermuis besmet. (*J. Amer. med. Ass.*, 11 mei, bl. 513).

China

Ontwikkeling van natuurwetenschap en geneeskunde.

— De *Presse médicale* (bl. 1460) geeft in een aantal korte paragrafen een indruk van de jongste Chinese activiteiten op het gebied van fysica, biologie, botanie, paleontologie, agronomie en geneeskunde. Deze laatste ontwikkelt zich op twee fronten: modern onderzoek volgens de laatste verworvenheden van biologie en fysiopathologie, en toetsing van de traditionele geneeskunde op haar juiste waarde.

Sanitaire ontwikkeling in landelijke gebieden. — Ter aansluiting op voorgaand bericht zijn ook uit Chinese en niet-Chinese literatuur gegevens over de gezondheidsvoorziening van landelijke gebieden vermeldenswaard. Een studie, bewerkt met steun van het Office of international Research van de National Institutes of Health (U.S. Public Health Service), verscheen in het *American Journal of Hygiene* (1963, bl. 228). Aan de samenvatting zij het volgende ontleend: „The 400 million or so Chinese peasants who precariously eked out a disease-ridden existence in small villages 20 or 30 years ago are being replaced by even larger numbers of farmers gradually being gathered into commune towns of 2.000 to 15.000 people, subject for the first time to massive health education efforts, immunisation, medical care, and environmental sanitation”.

Engeland

Studie van alleen wonende ouden van dagen. — De Social Welfare Officer en de Medical Officer van West Hartlepool geven een uitvoerig verslag van de gezondheids-toestand en de sociale omstandigheden van 70 mannen en 250 vrouwen ouder dan 75 jaar, die als alleenwonenden bij het gezondheidsdepartement bekend zijn. Bij het onderzoek kwam aan de dag dat ruim 95 pct van deze zeer bejaarden in geregeld contact stonden met familieleden en vrienden.